

RADNIČKI SPORTSKI POKRET JUGOSLAVIJE
DO 1945, Zagreb 1972, str. 324.

Riječ je o zborniku koji sadrži, kako mu podnaslov kazuje, »Izbor iz materijala sa savjetovanja održanog u Vukovaru 4. i 5. XII 1970. 'Putovi razvitka naprednog radničkog sporta u našim krajevima od početka do 1945. godine'. Objavila ga je Savezna komisija za historiju fizičke kulture čije je sjedište u Zagrebu (u Visokoj školi za fizičku kulturu), organizator spomenutog savjetovanja.

Istraživanje povijesti sporta u našoj zemlji organizirano je kao zasebno područje povijesnog rada i to u najnovije vrijeme od god. 1965. dalje. Savezna komisija za historiju fizičke kulture Jugoslavije (osnivač i financijer: Savezna komisija za fizičku kulturu SIV) osnovana je 9. II 1965. i njeno je sjedište godinu dana kasnije preneseno u Zagreb. Formiranjem republičkih i pokrajinskih komisija, u razdoblju od 1965. do 1969. (u Hrvatskoj već 27. I 1965. u obliku Inicijativnog odbora za osnivanje muzeja i centra za dokumentaciju fizičke kulture), oblikovan je organizacijski sustav za rad na povijesti sporta (međutim, god. 1972. ukinuta je Savezna komisija, pa će za zajednički rad trebati naći drugu osnovicu). Unutar republika i pokrajina komisije su povezane sa savezima organizacija za fizičku kulturu, odnosno sa zavodima i visokim školama za fizičku kulturu (katedre za povijest sporta). Nosioci su rada ponajviše profesori, nastavnici, novinari, muzealci, sportski aktivisti, kojima je povijest sporta radno područje ili sfera interesa. Organizira se sakupljanje građe, savjetovanje o povijesti sporta, izdavačka djelatnost.

Uz sakupljenu građu, namijenjenu muzejima za povijest sporta koji postoje ili se osnivaju, te leksikografskim ili sintetičkim djelima na kojima se radi, najviše pristupačnih rezultata pruža tekuća izdavačka djelatnost. Savezna komisija izdala je 12 brojeva dobro uređenog biltena »Historija fizičke kulture« koji je, iako je šapirografiran, stekao fizionomiju stručnog časopisa (s nakladom od 250 primjeraka koji se besplatno šalju zainteresiranim pojedincima i ustanovama), a također i nekoliko monografija: Živko Radan, Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj, 1966. (govori se i o F. Bučaru kao historičaru); Saveta Maletić, Prve revolucionarne sportske organizacije u Srbiji (užoj), 1968. (historijati radničkih sportskih društava i biografije sportaša — palih boraca NOP-a); Drago Stepišnik, Razvoj sokolstva u Sloveniji. Prilog historiji sokolskog pokreta u Jugoslaviji, 1967; Gojko Jakovčev, Sokolska organizacija u borbi za bratstvo jugoslavenskih naroda do 1918. godine. Progon sokolske organizacije u Hrvatskoj, 1970. (dva zasebna rada; drugi se odnosi na razdoblje između dva rata, a posebno 1939—1941; objavljeni su uz ogradu redakcije od nekih autorovih mišljenja, kao prilozi diskusiji o sokolskom pokretu). Sva su ta izdanja šapirografirana.¹ Na kraju svoga rada komisija je objavila i navedeni zbornik, u normalnoj tiskarskoj tehnici.² — Republičke i pokrajinske komisije raz-

¹ Usp. H. Macanović, Bibliografija radova u izdanjima Savezne komisije za historiju fizičke kulture, *Historija fizičke kulture*, br. 12, god. VI, Zagreb 1971, 49—71.

² Već citirani podnaslov zbornika upozorava da je štampan izbor radova, što je šteta (izostavljeno je 6 radova i prilozi diskusiji). Za cjelokupni rad savjetovanja (uvodna riječ, usmeno referiranje, diskusija — na žalost neujednačeno objavljena, dijelom u izvodima, dijelom prepričano, dijelom autorizirano, zaključci) usp.: *Historija fizičke kulture*, br. 10, god. V, Zagreb 1970, 3—90.

vile su vlastitu izdavačku djelatnost.³ Hrvatska je komisija pokrenula časopis »Povijest sporta. Građa i prilozi«, u normalnoj tiskarskoj tehnici. Od 1970. do sredine 1972. izašlo je 9 svezaka (4 sveska godišnje).

U povijesti sporta usvojen je širok i kompleksan pojam sporta, dakle ne misli se samo na takmičarske i borilačke sportske discipline i sportske igre nego i na sve oblike rasonodnog fizičkog vježbanja i naprezanja, od narodnih sportskih takmičenja i igara, planinarstva, turizma i rekreacije sa sportskim elementima, fizičkog odgoja i obrazovanja, gimnastike, do sportova u užem smislu.⁴

Sportokopovijesni rad razvija se u dva osnovna, ali usporedna i povezana smjera: prvo, kao proučavanje povijesti sportova, sportskih disciplina, rezultata, organizacija, istaknutih sportaša; drugo, kao istraživanje odnosa između sporta i drugih područja i sastavnica povijesti. U prvom slučaju nastaje idejna, tehnička, organizacijska, biografska historiografija sporta, namijenjena pretežno specijalnom interesu, općenito ipak zanimljiva kao dio totalne ljudske povijesti, tj. povijesti svih ljudskih djelatnosti. U drugom slučaju nastaje društvena, politička, kulturna povijest sporta, kao sastavnice društvene, političke, kulturne povijesti određenih vremena, prostora i društva. Taj smjer historiografije sporta može više zanimati druge historičare, jer je povijest sporta zaista sastavni dio opće i nacionalnih povijesti od antičkih društava do suvremenog globalnog društva. Sokolstvo je, npr., sportokopovijesna pojava koja se nalazi u međuodnosima s drugim pojavama novije povijesti određenih (slavenskih) naroda. I radnički sport (sport radnika) u relacijama je s poviješću radništva i radničkog pokreta, te je njen sastavni dio.

Zbog toga valja prikazati i zbornik »Radnički sportski pokret Jugoslavije do 1945«. U njemu su 23 rada dvadeset i jednog autora. Prikazat ćemo ih vremen-sko-tematskim slijedom, a ne redom u knjizi (abecedni red autora).

Problemi sporta (u smislu fizičke kulture i odgoja) privlačili su pažnju prvih srpskih socijalista (Živojina Žujovića, Svetozara Markovića, Mite Cenića, Dragiše Stanojevića, Vase Pelagića), kako pokazuje Nikodije Trujić, »Pogledi prvih srpskih socijalista na važnost i potrebu fizičke kulture«. Pitanja fizičke kulture prisutna su u radničkom pokretu Srbije, ali do prvoga svjetskog rata još nema radničkih sportskih društava, nalazimo u radu Savete Maletić, »Razvoj i karakter fizičke kulture u naprednom radničkom pokretu Srbije«. U Hrvatskoj nema teorijskog raspravljanja o sportu, ali u radničkim društvima ima skromne, elementarne sportske prakse. Odnos radništva prema sportu ovisan je o položaju radništva, obilježjima i rezultatima radničkog pokreta i općem razvitku sporta u Hrvatskoj, te se mijenja usporedo s razvitkom tih činilaca. Taj razvitak omogućio je pojavu prvih radničkih sportskih društava (u Zagrebu, Osijeku, Splitu) uoči prvoga svjetskog rata (1908—1914). Ta su pitanja tema V. Oštrića, »Napomene o problematici radničkog sporta u sjevernoj Hrvatskoj do I svjetskog rata«. O pojedinim društvima pišu još, uvodno, Đuka Horvat (o tipografskom sportskom klubu u Zagrebu, no služi se samo usmenom predajom) i Milivoj Lalin (o splitskom »Anarhu«). U Sloveniji je prije prvoga svjetskog rata osnovano više radničkih klubova (Maribor, Idrija, Tržič, Ljubljana) — prema podacima koje donosi, također uvodno, Drago Stepišnik. »Delavski kolesarski klub«, os-

³ Cjelovitu informaciju o organizacijskom sustavu i djelatnosti pruža Ž. Radan, Sedam godina rada Savezne komisije za historiju fizičke kulture Jugoslavije, *Historija fizičke kulture*, br. 12, 16—48.

⁴ Usp. uvodnik »Povijest sporta«, *Povijest sporta*, 1970, br. 1, 3.

novan u Mariboru 1898, bit će, po dosadašnjim podacima, najstarije radničko sportsko društvo u našim zemljama. U Zrenjaninu nalazimo od god. 1907. radnički gimnastički klub (Dragoljub D. Čolić). U Hercegovini se također radnici bave sportom i prije prvoga svjetskog rata, te dolaze u različita društva, kako pokazuju podaci koje donosi Šefik Pašić. God. 1912. i 1913. nastaju u Mostaru dva posebna društva. U Crnoj Gori je god. 1913. osnovan Radnički sport klub Lovćen (Rastko Radunović).

Veći dio priloga odnosi se na razdoblje između dva svjetska rata. Od god. 1918. dalje, radnički sport postaje mnogo razvijeniji u svim našim zemljama. Na intenzivan razvitak u Hrvatskoj ukazuje Stjepan Cerjan, »Neki pogledi na razvitak radničkog sportskog pokreta u Hrvatskoj od 1919. do 1941«, u pregledu kojemu je težište na odnosu KPJ i SKOJ-a prema radničkom sportu, služeći se osobito građom Kominterne. Aktivnost do osnivanja Bloka radničkih klubova, Komunistička sportska frakcija Jugoslavije (I konferencija 1925), Blok radničkih sportskih klubova (1926), Radnička sportska zajednica (1930), osnovne su teme njegove radnje. Potanji uvid u praktičnu radničku sportsku djelatnost pruža njegov rad »Tri turnira zagrebačkih radničkih klubova 1926, 1927. i 1928. godine u Zagrebu«. O radničkom sportu u pojedinim hrvatskim područjima i gradovima, odnosno o pojedinim društvima, pišu još i Ivan Flod, »Neke pojedinosti o djelovanju 'Sloge' i stvaranju radničkog sportskog pokreta istočne Slavonije 1919—1928«, Mirko Stanković, »NK 'Sloga' i radnički sportski pokret u Vukovaru«, Đuka Horvat, »'Grafičar' Zagreb — u radničkom sportskom pokretu Hrvatske«, Milivoj Lalín, »Radnički nogometni klub 'Split' — pionir radničkih klubova u našoj zemlji.

O specifičnijim temama — pojedini sportovi, sportska štampa, pojedini sportaši — pišu Jelena Relić, »Hazena — sport žena radnica«, Franjo Frntić, »Radnička sportska štampa i Radnički sportski list 1933—1934«, Hrvoje Macanović, »Rade Končar — revolucionar, partijski radnik i sportaš« (sportski je aktivan u prvom redu u zagrebačkom 'Metalcu' osnovanom 1929). Živko Radan, »Otpor radničke omladine obaveznom tjelesnom odgoju u staroj Jugoslaviji«, iznio je jedan specifični politički problem (Zakon o obaveznom telesnom vaspitanju, god. 1933, izazvao je organizirani otpor radničke omladine).

Više autora pisalo je o radničkom sportu u drugim našim zemljama. Drago Stepišnik, »Radnički gimnastički i sportski pokret u Sloveniji«, iznio je kraći cjelovitiji pregled. O Bosni i Hercegovini pisala su dva autora: Aleksandar Ravlić, »Banjalučki 'Borac' i napredni sportski pokret Bosanske Krajine«, Šefik Pašić, »Radnička sportska društva i organizacije Hercegovine do 1941. godine«. Cjelovit pregled za Crnu Goru daje Rastko Radunović, »Radnički sportski klubovi u Crnoj Gori (1913—1941)«. Priloga o užoj Srbiji nema, a iz Vojvodine je jedan: Dragoljub D. Čolić, »Radničke sportske organizacije i njihovi članovi u Zrenjaninu u nekim poveljivim dokumentima policijskih i vojnih vlasti«. I iz Makedonije su stigli prilozi o pojedinim gradovima: Boris Pop Đorčev, »Uloga gradske organizacije KPJ i naprednog radničkog pokreta u razvoju radničkog sporta u Velesu«, Slavko Matovski, »Revolucionarna delatnost Dane Krpčeva u skopskom društvu 'Rabotnički'«.

Više autora donosi veće izvode iz dokumenata ili citira dokumente u cjelini, što je u ovoj fazi rada korisno. Među njima privlači pažnju jedan što ga je Dragica Božinova objavila pod naslovom »Jedan dokument Sportinterne o organiziranju naprednog međunarodnog sportskog pokreta«. To je prijevod

Privremenog statuta Internacionalnog saveza crvenog sporta i gimnastike (Crvena sportska internacionala, osnovana u Moskvi god. 1921) što ga je CK SKOJ-a dobio od francuske sekcije Sportinterne.

Sportska djelatnost u sklopu i pod utjecajem komunističkog pokreta pripremala je sportaše za sudjelovanje u narodnooslobodilačkom pokretu. Na to je upozorilo u zaključcima više autora (najodređenije S. Cerjan: »Zajedničko i najosnovnije svojstvo klubova bilo je što su svi ili, da budemo nešto precizniji, gotovo svi u prve redove naše narodne revolucije dali tisuće svojih članova. [...] Prema dosadašnjim nepotpunim istraživanjima u narodnoj revoluciji bilo je nekoliko tisuća radnika, sportaša i funkcionera radničkih klubova, koji su uz borbene zadatke nastavljali i svoju sportsku aktivnost«).⁵

Ipak, u zborniku se samo manji dio radova bavi tom temom. Neki autori zaključuju s podacima te vrste: M. Lalin piše o sudbini »Splita« 1941, bilježi imena 4 narodna heroja i 84 pala borca — člana »Splita«. Slične podatke donosi Đ. Horvat za zagrebački »Grafičar«, a za klubove kojima se bave također i A. Ravlić (Banja Luka), Š. Pašić (Hercegovina), R. Radunović (Crna Gora). Više o tome pišu makedonski autori, pokazujući da je otpor okupatoru imao uporište i u sportskim društvima: Dušan Stanimirović, »Uloga i doprinos SK 'Makedonije' iz Skopja u narodnom otporu i borbi protiv bugarske okupacije«, S. Matovski (već navedeni rad o Danetu Krapčevu i skopskom »Rabotničkom«), B. Pop Đorčev (navedeni rad o KPJ i radničkom sportu u Velesu).

Specifičnu je temu obradio H. Macanović: »Predstavnici nove Jugoslavije na Jubilarnim olimpijskim proslavama u Lausanni 1944. god.« (riječ je o vrlo zanimljivoj »maloj olimpijadi« izbjeglih ratnih zarobljenika, pripadnika savezničkih vojski, u Švicarskoj).

Prikazani zbornik pokazuje, može se zaključiti, da je historiografija radničkog, komunističkoga i narodnooslobodilačkog pokreta u našoj zemlji obogaćena još jednim područjem: poviješću radničkog sporta. Taj povijesni rad u skladu je s nastojanjima historičara novije povijesti da svoja istraživanja prošire na sve sfere ljudske djelatnosti u njihovoj uzajamnoj povezanosti. Zato i povijest sporta može imati određeno mjesto u povjesničarevu vidokrugu.

Vlado Oštrić

⁵ Usp. almanah »Sportaši na putovima revolucije«, Zagreb 1966. To je publicističko djelo, ali sabire i iznosi u cjelini i prvi put obilje dotada sakupljenih podataka o sportskoj komponenti NOP-a, a dijelom i radničkog pokreta u Jugoslaviji između dva rata (ima i uvodnih podataka za razdoblje do prvoga svjetskog rata). Uredio ga je S. Cerjan, novinar, društveno-politički radnik i agilni historičar sporta, posebno radničkog i partizanskog. Postoji, dakako, i raznovrsna prigodna literatura (jubilarni historijati pojedinih klubova i dr.). Usp. Bibliografija fizičke kulture. Knjige i brošure 1945—1968, Zagreb 1969.